

مفاتیح الاعجاز

فی

شرح گلشن راز

تألیف

شمس الدین محمد لاهیجی

مقدمه، تصحیح و تعلیقات

دکتر محمدرضا برزگر خالقی و عفت کرباسی

با ویرایش جدید، اعراب گذاری و ترجمه‌ی آیات،

عبارت‌ها و شعرهای عربی، افزایش تعلیقات و

تکمیل فرهنگ لغات

سرشناسه	: لاهیجی محمد بن یحیی، ۹۱۲ ق.
عنوان قراردادی	: گلشن راز، شرح
عنوان و نام پدیدآور	: مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز / تألیف شمس الدین محمد لاهیجی؛ مقدمه، تصحیح و تعلیقات محمدرضا برزگر خالقی، عفت کرباسی.
وضعیت ویراست	: ویراست ۲.
مشخصات نشر	: تهران: زوار، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ی، هشتاد و نه، ۸۸۵ ص.
شابک	: 978-964-401-459-8
وضعیت فهرست‌نویسی	: قیفا
یادداشت	: چاپ دهم.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: شبستری، محمود بن عبدالکریم، ۶۸۷-۷۲۰ ق.، گلشن راز -- نقد و تفسیر
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۸.
موضوع	: شعر عرفانی -- قرن ۸.
شناسه افزوده	: برزگر خالقی، محمدرضا، مصحح، مقدمه نویس
شناسه افزوده	: کرباسی، عفت (خالقی)، مصحح، مقدمه نویس
شناسه افزوده	: شبستری، محمود بن عبدالکریم، ۶۸۷-۷۲۰ ق.، گلشن راز، شرح.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ل ۲۷۰۸ گ ۲/ ۵۵۰ PIR
رده‌بندی دیوینی	: ۸ فا ۱/۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۴۴۲۹۰

انتشارات زوار

- مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز
- (ویرایش جدید)
- تألیف: شمس الدین محمد لاهیجی
- مقدمه و تصحیح و تعلیقات: دکتر محمدرضا برزگر خالقی و عفت کرباسی
- نوبت چاپ: سیزدهم - پاییز ۱۳۹۸
- نظارت بر چاپ و صحافی: فرناز کریمی
- چاپ: موژان
- شمارگان: ۵۵۰ نسخه
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۱-۴۵۹-۸
- تهران، خیابان انقلاب، خیابان دوازدهم فروردین، نبش شهیدنظری، پلاک ۲۷۸
- تلفن: ۰۳ ۶۶۴۶۲۵ - ۶۶۴۸۳۴۲۳ - نمابر: ۶۶۴۸۳۴۲۴
- قیمت: ۱۴۵۰۰۰ تومان

فهرست مقدمه

سه	اشاره
چهار	گلشن راز و مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز
یازده	خصوصیات سبکی و دستوری مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز
پانزده	امیر حسینی
شانزده	علل گمنامی امیر حسینی
هفده	آثار امیر حسینی
بیست	شیخ محمود شبستری
بیست و دو	آثار شبستری
بیست و هفت	عرفان شبستری در گلشن راز
سی و نه	لاهیجی
چهل و یک	آثار لاهیجی
چهل و شش	نور بخشیه
پنجاه	محبی الدین بن عربی
پنجاه و دو	آثار ابن عربی
پنجاه و چهار	عرفان ابن عربی
شصت و شش	شارحان و تابعان عرفان ابن عربی
هفتاد و یک	معرفی نسخ مورد استفاده
هفتاد و دو	ویژگی های املایی نسخه ی اساس
هفتاد و سه	توضیحاتی درباره ی تصحیح کتاب
هفتاد و نه	یادداشت ها

فهرست مطالب

سبب نوشتن شرح گلشن راز	
ابتدای شرح گلشن راز	
اقسام تجلی ظهوری	
چگونگی ایجاد کونین	
انواع اعتبارات اعیان	
سیر نزولی و عروجی	
کیفیت سیر و سلوک	
خلق و امر و چگونگی ظهور آنها	
اعتباری بودن مراتب کثرات	
رهبری انبیا و اولیا	
حقیقت محمدی و تقدّم انسان کامل	
میم احمد و مراتب چهل گانه ی موجودات	
خاتمیت پیامبر اسلام	
حال، مقام، فرق، جمع و جمع الجمع	
متابعت اولیا از انبیا	
تعریف عارف و معروف	
انواع اولیا الله و علّت اخفای اسرار الهی	
وضع اصطلاحات به وسیله ی اولیا الله	
سوالات امیرسید حسینی و سبب نظم کتاب	
شعر نگفتن شبستری و علّت آن	
چگونگی پاسخ به نامه ی امیر حسینی	
وجه تسمیه ی کتاب به گلشن	
سؤال اوّل در معنی تفکّر	
تعریف تفکّر در اصطلاح ارباب اشارت	
تذکّر و عبرت	

۴۷	تعریف تفکر در اصطلاح ارباب عقل
۴۹	حاصل نشدن معرفت حقیقی به طریق استدلال
۵۱	بیان وادی ایمن و درخت
۵۲	مراتب اهل کشف
۵۵	تجربید و ارتباط آن با تأیید الهی
۵۶	استدلال حکیم فلسفی از وجود ممکن به وجود واجب
۵۸	دور و تسلسل و بطلان آن دو
۵۹	چگونگی شناخت اشیا و حق
۶۲	تمثیل
۶۴	عقل و اقوال مختلفه‌ی پیروان آن
۶۶	واقعه‌ای از مکشوفات شارح
۶۸	قاصر بودن فلسفی، مشبه و منزّه از معرفت الله
۶۹	تناسخ و بطلان آن
۷۱	به نور یقین نرسیدن معتزله، متکلمان و اهل ظاهر
۷۳	منزّه بودن ذات حق از چند و چه و چون
۷۶	سؤال دوم: فکری که شرط راه سالکان است
۷۶	تفکر روا و تفکر ناروا
۷۸	تجلی ذات حق در موجودات
۸۰	واقعه‌ای از حالات شارح در تجلی حق بر او
۸۱	عاجز بودن عقل از معرفت حق
۸۳	تمثل نور تجلی حق به رنگ سیاه
۸۵	نیستی و ظلمت ممکنات
۸۷	بیان فقر و سواد اعظم
۸۹	تمثیل
۹۰	ظهور عقل به صورت اعیان
۹۵	ظهور اسرار الهی به وسیله‌ی انسان
۹۸	محبت حق و بنده نسبت به یک‌دیگر
۱۰۰	اشتمال جزوی بر کلی
۱۰۳	دل و ظهور اسمای جلالی و جمالی حق در او
۱۰۴	وابسته بودن موجودات به یک‌دیگر و چگونگی تقدّم و تأخّر امور
۱۰۸	مقتد بودن افراد عالم و لزوم امکانیت ایشان
۱۱۱	قاعده
۱۱۲	بیان سیمرغ، کوه قاف، بهشت، دوزخ و اعراف
۱۱۴	عوالم پنج‌گانه‌ی کلیه

۱۱۶	بیان جابلقا و جابلسا
۱۱۷	تعدد مشارق و مغارب و سخن ابن عباس در این باره
۱۱۹	قیامت وسطا و قیامت کبرا و اثر آنها در بیداری انسان
۱۲۱	نقش پیر کامل در تصفیه‌ی انسان
۱۲۴	تشویق سالکان به محاربه‌ی با نفس اماره و پرهیز از تقلید
۱۲۹	انواع تجلی
۱۳۱	روی گردانیدن سالک از حجب ظلمانی و نورانی
۱۳۲	تجلی حق در صور مظاهر حسیه بر موسی
۱۳۶	معراج پیامبر (ص) و عروج اولیا الله
۱۳۹	قاعده در بیان تطبیق کتاب عالم با کتاب منزل
۱۴۳	قاعده فی الفکر فی الافاق
۱۴۷	حرکت فلک اعظم و افلاک ثمانیه
۱۴۹	افلاک تسعه و بروج دوازده گانه
۱۵۳	خانه‌های کواکب سبعة
۱۵۴	منازل قمر و حالات گوناگون آن
۱۵۶	حکمت داشتن خلق کواکب و افلاک
۱۵۷	مجبور بودن افلاک و مستقل نبودن آنها
۱۵۸	تمثیل
۱۶۱	عناصر چهارگانه و موالید سه گانه و اقرار آنها به معبودیت حق
۱۶۶	قاعده فی التفکر فی الانفس
۱۶۹	معنی ظلومی و جهولی انسان
۱۷۲	موقعیت انسان در عالم
۱۷۸	اسمای الهیه و ارتباط آنها با اعیان ثابت
۱۸۶	سؤالات سوم و چهارم در معنی «من» و «سفرکردن در خود»
۱۸۶	بیان «من»
۱۸۹	رد قول حکما درباره‌ی معنی «من»
۱۹۲	چگونگی سفرکردن در خود
۱۹۳	واقعه‌ای از واقعات شیخ شارح
۱۹۴	نمود کثرات و تجلی توحید حقیقی
۱۹۶	بهشت و دوزخ وجود و امکان، و برزخ تعینات
۱۹۷	تکالیف و احکام شرعیه پس از برخاستن حجاب تعین
۱۹۹	مراتب عین الیقین و حق الیقین در سلوک
۲۰۱	سریان واحد مطلق در مراتب کثرات
۲۰۴	سؤالات پنجم و ششم در معنی «مسافر» و «مرد تمام»

۲۰۴	بیان مسافر و سالک
۲۰۵	کیفیت سفر سالک
۲۰۶	قاعده
۲۰۷	سیر نطفه و حالات مختلف آن
۲۱۱	انواع و افعال قوای مدرکه و محرکه
۲۱۲	چگونگی ظهور صفات ذمیمه و تابش نور حق در انسان
۲۱۸	مقام توبه و مراتب آن
۲۱۹	مقام تلوین و مقام تمکین
۲۲۲	مقام فنای صفات و مقام توکل
۲۲۳	مقام رضا و سخنان عرفا در این مورد
۲۲۶	محو علم سالک در علم حق
۲۲۷	مراتب توحید شهودی
۲۲۹	مقام محمدی، غایت کمال واصلان
۲۳۲	نبوت و ولایت
۲۳۲	تمثیل
۲۳۸	اقسام اولیا الله
۲۳۹	سیر ولی در رسیدن به مرتبه‌ی محبوبیت و ولایت
۲۴۴	بیان مرد تمام
۲۴۶	شریعت، طریقت و حقیقت و ارتباط مرد تمام با آنها
۲۵۱	تمثیل
۲۵۳	اقسام سالکانی که به مقام محبوبی رسیده‌اند و موقعیت آنها در مقابل تکالیف شرعیه
۲۵۸	تسیر حبه‌ی حقیقت و امتیاز آن از تناسخ
۲۶۵	قاعده در ختم نبوت و ظهور ولایت
۲۷۱	تمثیل در بیان مراتب انبیا و اولیا نسبت با مرتبه‌ی محمدیه
۲۷۹	آغاز و ختم ولایت
۲۸۸	سؤالات هفتم و هشتم درباره‌ی واقف بر سر وحدت و شناسایی عارف
۲۸۸	واقف بر سر وحدت
۲۸۹	چگونگی و طرق شناسایی عارف
۲۹۵	موانع راه عارف و چگونگی طهارت از آنها
۲۹۹	سؤال نهم در سعی انسان در کسب معرفت
۲۹۹	اعیان ثابته و تجلی حق به حسب استعدادشان
۳۰۷	تمثیل در بیان منکر حال به جهت عدم قابلیت فطری
۳۱۲	سؤال دهم در گفتن انا الحق از سوی کاملان
۳۱۲	بیان انا الحق

۳۱۴	واقعه
۳۱۹	یکی شدن سالک و سیر و سلوک و حلول و اتحاد نبودن آن
۳۲۲	تمثیل در نمودهای بی بود
۳۲۸	سؤال یازدهم در معنی اصل و چگونگی سلوک
۳۲۸	وصال حق و کیفیت آن
۳۳۶	تمثیل در اطوار وجود
۳۴۷	استخاره‌ی شارح برای نوشتن شرح گلشن
۳۴۸	سؤال دوازدهم در وصال ممکن و واجب، و قرب و بعد
۳۴۸	حقیقت قرب و بعد
۳۵۲	از بین رفتن خوف عارف
۳۵۶	گرفتاری سالک در حجاب خودی
۳۵۸	بی‌اختیاری انسان در افعال
۳۶۲	قدریّه و جبریّه و بررسی عقاید آن‌ها
۳۶۸	ردّ و طرد ابلیس و ذکر حکایت آدم
۳۷۱	کبریایی حق و ناروایی چون و چرای بنده
۳۷۳	مختار مجبور بودن انسان و سبب تکلیف نهادن بر وی
۳۸۱	سؤال سیزدهم در بحری که ساحل آن نطق است و گوهرهای آن دریا
۳۸۱	پاسخ سؤال به طریق تشبیه و تمثیل
۳۸۳	تمثیل
۳۸۵	امر به ترک قشریات و کسب علوم دینیّه
۳۹۲	قاعده در بیان اصول اخلاق و شعب آن
۴۰۴	تمثیل در تعلّق روح با بدن
۴۱۳	سؤال چهاردهم در جزو فزون از کل و طریق جستن آن
۴۱۳	وجود و خصوصیات آن
۴۱۹	قیامت و اقسام آن
۴۲۳	تمثیل در تبدّلات این عالم و قیامت کبرا
۴۲۵	انواع ممات و حیات
۴۲۸	تطبیق اجزای انسان صغیر با انسان کبیر
۴۲۹	تطابق احوال قیامت کبرا با قیامت صغرا
۴۳۱	فناى غیرحق و چگونگی بقای آن‌ها
۴۳۹	قاعده در تمثّل ملکات نفسانی و بدنی در معاد
۴۴۷	احوال عرفا پس از مرگ اختیاری
۴۵۵	سؤال پانزدهم در چگونگی جدایی قدیم و محدث
۴۵۵	خیالی و وهمی بودن محدثات

۴۶۰	وحدت وجود
۴۶۴	سؤال شانزدهم در حقیقت چشم، لب، رخ، زلف، خط و خال
۴۶۴	پاسخ سؤال به طریق اجمال
۴۶۶	انواع تجلی و صفات حق و ارتباط آنها با رخ و زلف
۴۶۸	چگونگی دلالت الفاظ بر معانی
۴۷۲	حالات سه گانه‌ی ارباب طریقت
۴۷۷	لزوم رعایت لوازم معانی
۴۷۸	اشارت به چشم و لب
۴۸۶	اشارت به زلف
۴۹۴	اشارت به رخ و خط
۴۹۹	اشارت به خال
۵۰۳	اختلاف احوال دل
۵۰۶	سؤال هفدهم در معنی شراب و شمع و شاهد و دعوی خراباتی شدن
۵۰۶	معنی شراب و شمع و شاهد
۵۱۴	مستی می‌مهرت و عشق در موجودات
۵۲۰	اختلاف اذواق اهل ذوق و وجدان
۵۲۲	واقعه‌ای از واقعات شارح
۵۲۴	اشارت به خرابات
۵۳۶	سؤال هجدهم در حقیقت بت و زتار و ترسایی
۵۳۶	اشارت به بت
۵۴۴	اشارت به زتار
۵۴۶	کرامت و غرض مشایخ رسمیه از آن
۵۵۰	تناسخ و شعب آن
۵۵۱	احوال مشایخ متصنعه
۵۶۴	اشارت به ترسایی
۵۶۹	تمثیل در کیفیت ارتقای نفس انسانی به مراتب علیه
۵۸۵	سلسله‌ی طریقت شارح
۵۸۶	اجازهی ارشاد شارح از سوی محمد نوربخش
۵۸۸	اشارت به بت ترسایچه
۵۹۸	وصف گلشن راز و ذکر ناظم آن
۶۰۵	نسخه بدل‌ها
۶۲۳	تعلیقات
۷۳۷	فرهنگ لغات
۷۷۷	فهرست آیات

۷۸۹	فهرست احادیث و اخبار و اقوال عرفا و بزرگان و امثال و عبارات عربی
۸۰۱	فهرست اشعار عربی
۸۰۵	فهرست اشعار فارسی
۸۳۰	فهرست اسامی اشخاص
۸۳۳	فهرست جای‌ها
۸۳۴	فهرست کتاب‌ها
۸۳۵	فهرست اصطلاحات
۸۵۰	کشف الایات
۸۶۷	فهرست مراجع و مأخذ

«به نام خدا»

پیش‌سخن ویرایش جدید

سپاس خدای علیم و قادر را که توفیق ویرایش جدید کتاب حاضر را به ما ارزانی فرمود و درود بر روان محمّد مصطفی و خاندان گران قدرش که پیوسته چراغ هدایت بشریت بوده و هستند و به ویژه، سلام بر حضرت مهدی - عجل الله تعالی فرجه الشریف - و به امید ظهور هرچه زودتر آن مولا.

در ویرایش جدید کتاب، موارد ذیل انجام شده است:

- ۱- ویرایش متن با رسم الخطّ جدید و استفاده از نشان‌های کمک به درست خوانی متن.
 - ۲- اعراب‌گذاری و ترجمه‌ی احادیث و سخنان و امثال و عبارات عربی.
 - ۳- افزودن به تعلیقات کتاب با یافتن موارد تازه.
 - ۴- کامل کردن فرهنگ لغات.
 - ۵- اصلاح برخی غلط‌های چاپی.
- از استاد محترم، جناب آقای دکتر قاسم انصاری که در چاپ سیزدهم، اصلاح پاره‌ای از اعراب عبارات و اشعار عربی را متذکر شدند، متشکریم.

خدایا چنان کن سرانجام کار
تو خشنود باشی و ما رستگار

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

پیش سخن

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ.

پس از حمد و سپاس فراوان به درگاه خداوند سبحان و صلوات بی پایان بر روان سرور عالمیان محمد مصطفی و خاندان پاکش - سلام الله عليهم اجمعین - و درود بر شهدای طریق علم و ایمان، ابتدا بابت تشکر قلبی خود را از استاد فرزانه و ارجمند، جناب آقای دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی که تصحیح کتاب «مفاتیح الاعجاز فی شرح گلشن راز» را به ما پیشنهاد فرمودند و علاوه بر آن، طی چند سالی که در این موضوع کار می کردیم، با راهنمایی های مفید و ارزنده ی خود، یاور و مشوقمان بودند، ابراز نماییم.

همچنین از اساتید بزرگوار، آقای دکتر علی شیخ الاسلامی، آقای دکتر تقی پورنامداریان و آقای دکتر علی رواقی به خاطر راهنمایی هایشان متشکریم. و نیز از مسؤولان کتابخانه ی مسجد گوهرشاد مشهد که در تهیه ی نسخه ی اساس متن، ما را یاری کردند و متحمل زحمات زیادی شدند، سپاسگزاری می کنیم. ضمناً از آقای ابوالقاسم اسماعیل پور مطلق که در ترجمه ی انگلیسی صفحات پایانی کتاب با ما همکاری کردند، تشکر می کنیم.

امید است که این اولین گام ما در وادی تصحیح، مورد قبول استادان و محققان قرار گیرد و ما را در جهت رفع معایب و کاستی های کتاب، مددکار و راهنما باشند.

محمدرضا برزگر خالقی

عفت کرباسی (بانو خالقی)